

KENNÜN

rut 1961, 1974; I-V, Kahire 1414/1994); *Ümerâ'üne's-şu'arâ'* (Tıtvân 1942); *Med-ħal ilâ târîhi'l-Mağrib* (Tıtvân 1944, 1951, 1958); *et-Te'âşib* (Beyrut 1945); *el-Ķudretü's-sâmiyye li'n-nâşi'eti'l-İslâmiyye* (Tıtvân 1945); *Fazîhatü'l-mübeşşirîn fi ihticâcîhim bi'l-Ķur'âni'l-mübîn* (Tıtvân 1946; Mekke 1982); *Zikreyâtü meşâhîri ricâli'l-Mağrib* (Tıtvân 1949; Beyrut 1974); *Ehâdis'ani'l-edebi'l-Mağribiyyi'l-ħadîs* (modern Fas edebiyatına dair konferanslar, Kahire 1964; Dârülbeyzâ 1398/1978); *Erba'u ħazâ'in li-erba'ati'ulemâ' mine'l-Ķarni's-sâliše'aşere* (Kahire 1964); *Mefâhîm İslâmiyye* (Beyrut 1964; Dârülbeyzâ 1984); *Divânü lev-ħât şî'riyye* (Tıtvân 1966); *el-'Aşf ve'r-reyhân* (Tıtvân 1969); *LuĶmânü'l-Ĥakîm* (Tıtvân, el-Matbaatü'l-Mehdiyye; Kahire 1969); *İslâm râ'id* (Tıtvân 1971; Rabat 1978); *'Alâ derbi'l-İslâm* (Tıtvân 1972); *Ezhâr berriyye* (Tıtvân 1976); *Ceveldât fi'l-fikri'l-İslâmî* (Tıtvân 1980); *Müntalâkât İslâmiyye* (Tanca 1980); *Erba'üne ħadîşen fi fazli'l-Ķur'ân ve te'allümihi ve ta'lîmîhi ve tilâvetihî* (1980, Fas Âlimler Birliği yayınlarından); *Tefsîru süverî'l-mufaşşal mine'l-Ķur'âni'l-Kerîm* (Dârülbeyzâ 1981); *İĶâ'âtü'l-hümûm* (Tanca 1981); *er-Reddü'l-Ķur'âni'âlâ küteyyibi "Hel yecûzü'l-i'tikâdü bi'l-Ķur'ân?"* (Beyrut 1982); *el-Ķâdi'İyâz beyne'l-'ilm ve'l-edeb* (Riyad 1983); *Nef-yü taĶavvul saĶîf 'ale'l-Cenâbi'l-Muħammediyyi's-şerîf* (Dârülbeyzâ 1988); *Tefsîru sûreti Yâsîn* (Dârülbeyzâ 1988); *Ĥubbü'r-Resûl li'n-nisâ'* (Rabat 1988); *Edebü'l-fuĶahâ'* (Dârülbeyzâ 1988); *Encümüs-siyâse* (Dârülbeyzâ 1989); *Mu'as-kerü'l-İmân yetehaddâ* (Tanca 1989); *Fetâva'l-'allâme 'Abdullah Kennûn* (Tıtvân 1995); *Şınvân ve ğayru şınvân* (Tanca 1995); *Şu'ün İslâmiyye* (Dârülbeyzâ); *el-İslâm ehdâ* (Tıtvân, ts.; Dârülbeyzâ, ts.). Kennûn'un şerh ve metin neşri türü çalışmaları da vardır (eserleri için bk. M. Hayr Ramazan Yûsuf, I, 335-337).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdullah Kennûn, *el-Müntehab min şî'ri İbn Zâkûr*, Madrid 1941, s. 6-20; *Divânü Meliki Ğurnata Yûsuf III* (nşr. Abdullah Kennûn), Kahire 1965, neşredenin girişi, s. 5-6; Hâzîmî, *'Ucâletü'l-mübtedî* (nşr. Abdullah Kennûn), Kahire 1384/1965, neşredenin girişi, s. 1-4; Abdülazîz el-Fişţâlî, *Menâhilü's-şafâ* (nşr. Abdullah Kennûn), Tıtvân 1384/1964, neşredenin girişi, s. 7-15; Ahmed Mansûr es-Sa'dî, *Resâ'il Sa'diyye* (nşr. Abdullah Kennûn), Tıtvân 1954, s. 11-12; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, VI, 105; Ahmed Kabbiş, *Târîhu's-şî'ri'l-'Arabîyyi'l-ħadîs*, Beyrut 1971, s. 182-184; Abdullah b. Abbas Cerrârî, *et-Te'lîf ve nehdatühü bi'l-Mağrib*, Rabat

1406/1985, s. 397-402; M. Mehdî Allâm, *el-Mecma'ıyyün fi ħamsine 'âmen*, Kahire 1406/1986, s. 182-186; Ahmed el-Alâvine, *Zeylû'l-A'lâm*, Cidde 1418/1998, s. 131-132; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Tetimmetü'l-A'lâm li'z-Ziriklî*, Beyrut 1418/1998, I, 335-337.

NECÂT EL-MERİNİ

KENYA

Doğu Afrika'da bir ülke.

- I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA
- II. TARİH ve İSLÂMİYET

Doğuda Somali, kuzeyde Etiyopya, kuzeybatıda Sudan, batıda Uganda (933 km.) ve güneybatıda Tanzanya ile çevrilmiştir; güneydoğusunda Hint Okyanusu ile 500 kilometreyi aşan bir kıyısı vardır. Yüzölçümü 582.650 km² (13.400 km²'lik kısmı göllerle kaplı), nüfusu 28.808.658 (1999), başşehri Nairobi (1.500.000), ikinci büyük şehri Mombasa'dır (465.000).

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

40-100 km. genişliğinde uzanan Rift vadisi tektonik çukurluğunun doğusunda Kenya (5199 m.) ve batısında Elgon (4321 m.) dağları bulunur. Ülkedeki başlıca göller Turkana (Rudolf), Baringo, Mannington, Nakuru, Naivaşa ve Magadi'dir. Hint Okyanusu'na ulaşan akarsuların en önemlileri Tana ve Galana'dır; Nzoia ırmağı ise sadece küçük bir kesimi Kenya'da kalan Victoria gölüne dökülür. Ülkenin ekvatorial kuşakta yer almasına rağmen iklimi yükseklik sebebiyle çeşitlilik gösterir. Sıcaklık kıyı kesimlerinde 20- 32°C, yüksek kesimlerde ise 7- 27°C arasında seyretmektedir. Batının yüksek bölgelerinde yıllık yağış miktarı ortalama 1.000-1.250 mm. iken kuzeyde bu rakam 250 milimetreye düşer. Toprakların % 30'unu tropik ormanlar, geriye kalanını step, savan ve çöller kaplamaktadır.

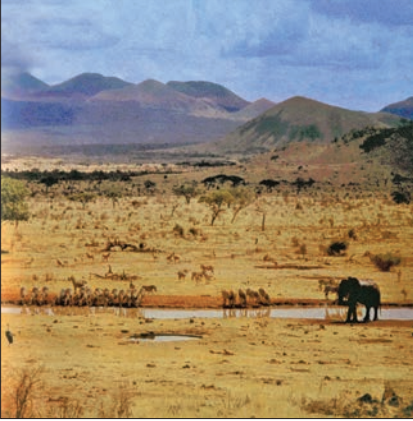
Kırktan fazla etnik grubun yaşadığı ülkede en kalabalık kesimi toplam nüfusun % 99'unu Kikuyu (% 22), Luhya (% 14), Luo (% 13), Kalenjî (% 12), Kamba (% 11), Kisii (% 6), Meru (% 6) ve diğer Afrikalılar (% 15) meydana getirirken Arap, Asyalı (Hintli) ve Avrupalılar'ın oranı % 1'dir. İngiliz Milletler Topluluğu (Commonwealth) üyesi olan Kenya'nın resmî dili İngilizce ve Sevâhili'dir (Swahili); ayrıca kırk civarında yerli dili konuşulur. % 15'i şehirlerde yaşayan nüfusun çoğunluğu tarım, hayvancılık, balıkçılık, el sanatları ve ticaret alanlarında çalışmaktadır. Resmî kayıtlarda ve Batılı kaynaklar-

da nüfusun % 53'ü hıristiyan (% 27 Protestan, % 26 Katolik) ve % 6-7'si müslüman olarak gösterilirken müslümanlar kendileri için % 25 ile % 40 arasında değişen farklı oranlar vermektedirler. Toplam 63.800 km. karayolu ve 2733 km. uzunluğundaki demiryolu ağının dışında özellikle Victoria gölünde ve Lamu, Mombasa, Malindi gibi liman şehirleri arasında deniz taşımacılığı yapılır. Ülkede toplam yirmi bir havaalanı bulunmaktadır.

Tarım alanında Afrika'nın örnek bir ülkesi olan Kenya'da başlıca mısır, buğday, darı, çay, kahve, tütün ve pamuk yetiştirilmektedir. Hayvancılık ve balıkçılık da ekonomide önemli bir yer tutar. Ülkenin tabii kaynakları arasında altın, yakut, mermer ve soda başta gelir. En önemli sanayi kolları gıda, metalürji, kimya, dokuma, çimento ve petrol rafine tesisleridir. Dışarıdan ham petrol, sanayi ve tarım makineleri, demir ve çelik, motorlu araçlar, petrol ürünleri, gübre ve kâğıt satın alınır.

II. TARİH ve İSLÂMİYET

Kenya tarihi, prehistorik dönemlerde burada yaşayan ve Buşimanlar'ın ataları oldukları sanılan yerli toplulukların üzerine batıdan Bantular'ın, özellikle bunların Kikuyu kolunun ve kuzeyden Luolar'ın gelmesiyle başlar. Avcılık ve toplayıcılıktan tarıma milâttan önce I. binyılda geçmiştir. O çağdan itibaren Afrika sahilleriyle ticaret yapan Fenikeliler, Yunanlılar, İranlılar ve Araplar bu bölgeyle ilgilendiler. VII ile XI. yüzyıllar arasında Araplar sahildeki iskelelerden kumaş ve süs eşyası karşılığında altın, fildişi ve köle alarak Arabistan'a ve Asya'ya satıyorlardı. 1330 yılında İbn Battûta, 1498'de Vasco de Gama tarafından ziyaret edilen ülkenin en önemli şehri Mombasa VIII. yüzyılda Arap tâcirleri tarafından kurulmuştu. 975'te Şîraz sultanının oğlu Hasan b. Ali kumandasında bölgeye düzenlenen sefer sonucunda sahilde ve karşısındaki adalarda ticaret tezgâhları açıldı. XIV. yüzyılın başından XVI. yüzyılın sonuna kadar süren ve Mvita da denilen Şîrâzi hânedanının kurduğu Zenci İmparatorluğu bünyesinde otuz yedi şehir devleti bulunuyordu. Araplar tarafından Afrika ile Uzakdoğu arasında yapılan ticaret sayesinde bölge en iyi dönemini yaşadı. XVI. yüzyılın başlarından itibaren Portekizliler ve diğer Avrupalılar da bölgeye ilgi duymaya başladılar. 1593'te Mombasa'yı işgal eden Portekizliler, Lamu'dan Kilve'ye kadar bütün sahili ele geçirdiler. XVII.

Kenya Tsavo Millî Parkı'ndan bir görünüş

yüzyılda Portekizliler'in sömürge faaliyetlerini Güney Amerika'ya kaydırmaları ve Hint Okyanusu'ndaki güçlerinin zayıflaması üzerine 1650'de Uman Sultanlığı, Mozambik'in kuzeyine kadar sahilleri idaresi altına aldı. Mombasa ve çevresini 1698-1730 yılları arasında bu sultanlığın hâkimi olan Ya'arubi hânedanı, 1730-1837 yılları arasında ise Mazrûî hânedanı yönetti. Bû Saîdîler döneminde Uman Sultanlığı, bölgede doğrudan idare tesisi için 1813'te Lamu'yu da başşehrin bulunduğu Maskat'a bağladı. 1832'de Uman Sultanı Seyyid Saîd b. Sultan devletin merkezi olarak Maskat yerine Zengibar'ı seçti ve 1840 yılına kadar bütün sahilin idaresini eline geçirdi.

İngiltere'nin Hint Okyanusu sahillerindeki ilk sömürgecilik faaliyetleri Imperial British East Africa (IBEА) şirketinin 1870'li yıllardaki girişimleriyle başladı. İngilizler, Zengibar Sultanlığı ile yaptıkları anlaşmalara dayanarak daha önce bölgeye yerleşmiş olan Almanlar'la rekabete girdiler. 1888'de bir müddet Alman sömürge idaresinde kalan Kenya sahilleri, 1890 yılında iki ülke arasında yapılan anlaşma ile tamamen Imperial British East Africa şirketine verilirken Tanganika sahilleri de Almanlar'a devredildi. Bu arada Zengibar sultanına da yıllık 17.000 sterlin ödenerek ismen bölgenin hâkimi olduğu açıklandı. 1895'te İngiltere bölgedeki hâkimiyetini ilân etti ve yıl sonunda iç kesimlerdeki verimli arazilerden en yüksek seviyede faydalanabilmek için Mombasa-Uganda demiryolu projesini başlattı. Demiryolu inşasında çalıştırılmak üzere Hin-

distan sömürgesinden getirilen işçilerin yerleştirildiği çadırkent, demiryolunun işletmeye açılması ve merkez istasyonunun buraya kurulmasıyla kısa zamanda büyüyerek şehirleşti ve Nairobi adını aldı; 1907 yılından itibaren İngiliz sömürge idaresinin, 1963'te de bağımsız Kenya Devleti'nin başşehri oldu. 1920 yılında ülkeye yeni isim olarak Kikuyu dilinde "aydınlık dağ" mânasına gelen ve bölgedeki en yüksek dağ için kullanılan Kenya adı seçildi.

Sömürge idaresi 1923'te Legislative Council adıyla üyeleri beyazlar, Asyalılar ve Araplar'dan oluşan bir meclis kurdu; Afrikalılar'ın haklarını ise sömürge valisinin görevlendirdiği bir misyoner savunacaktı. Yerliler ancak 1944 yılında bu meclise girme hakkını elde edebildiler. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Kenya'da millî hareketler hızlandı ve 1946'da Kenya African Union Partisi kuruldu; bir yıl sonra da Jomo Kenyatta'nın başkanlığında toprak reformu, sendika hakları ve siyasî serbestlik istemeye başladı. 1949 yılında Kikuyu, Meru, Kamba ve Embular'ın "Mau-Mau" adıyla bilinen isyanı başladı; hedefi, yerlileri yok sayan sömürge düzenini yıkarak ülkeyi önceki konumuna getirmektir. İsyân süresince harekete katılanlardan ve diğer kesimlerden 15.000 kişi öldürüldü. 1952'de Jomo Kenyatta baş sorumlu olarak tutuklanırken 100.000'den fazla insan ülke genelinde hapse atıldı ve isyanı başlattıkları için Kikuyular siyasetten uzaklaştırıldı. Sonuçta iç bölgedeki beyazlar can güvenliği kalmadığı için ellerindeki arazileri terketmeye başlayınca sömürge idaresi çökmeye yüz tuttu ve bağımsızlık yolunda önemli bir adım sayılan bu hareket Kenyatta'yı millî kahraman haline getirdi. 1961 yılında gönderildiği sürgünden dönen Kenyatta 1963 seçimlerinin galibi olarak hükümetin başına geçti ve 12 Aralık 1963 tarihinde ülke bağımsızlığına kavuştu; birinci yıldönümünde de Kenyatta bağımsız Kenya'nın ilk devlet başkanı seçildi. İslâm ülkeleri içerisinde özellikle Mısır, Cemal Abdünnâsır döneminde Kenya'nın bağımsızlık hareketine büyük destek vermiştir. Bağımsızlığa kavuşmanın arkasından Zengibar sultanı da sahil üzerindeki haklarından vazgeçti. 1969 ve 1974 yıllarında yapılan seçimlerde de devlet başkanı seçilen Kenyatta 22 Ağustos 1978'de ölünce yerine yardımcısı Daniel Toroitich Arap Moi getirildi ve halen de devlet başkanlığı görevini yürütmektedir.

1997 seçim sonuçlarına göre 240 milletvekilinden otuzunun ve 1998 yılında kurulan hükümetin iki bakanının müslüman olduğu ülkede İslâmiyet'in yayılması VII. yüzyılda başlamışsa da ancak XIX. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın başında hız kazanabilmiştir; bunda, Güney Arabistan'dan gelen Şâfiî âlimleriyle Hintli müslümanların katkısı büyüktür. Her ne kadar Batılılar bu ülkede İslâm'ın yaygın olmadığını ileri sürseler de kuzeydoğusundaki Somali'ye bitişik bölge, sahil şeridi ve batı tarafı ağırlıklı oranda müslümandır. Nüfusunun çoğunluğunu meydana getirdikleri Mombasa, Malindi, Lamu, Garissa, Vajir'in dışında Nairobi, Kisumu, Nakuru ve Eldoret şehirlerinde de yoğun biçimde müslümana rastlanmaktadır. Ülkenin kuzeydoğusunda Kuşitik dil ailesine mensup Somali, Borana, Rendille, Sekuye ve Gabra, Lamu takımadalarında Bajun ve sahil yakın iç bölgelerde Digo'lar, mensupları İslâmiyet'i benimseyen başlıca etnik gruplardır. Bantu dili konuşan ve çoğunluğu müslüman olan tek grup Digo'lar'dır. İslâm'ı faal hale getirenler daha çok Hindistan alt kıtasından gelen göçmenlerdir.

Sömürge döneminde İngiliz mahkemesi yanında şer'î mahkeme ve kabile geleneğine göre hüküm veren geleneksel mahkeme de varlığını sürdürmüş olup halen ahvâl-i şahsiyye ile ilgili davalar Kenya

Kenya'nın başşehri Nairobi'deki cami-mescid ile Lamu adasındaki Riyada Camii

KENYA

başkadılığı tarafından halledilmektedir. 1937-1947 yılları arasında bu görevi yürüten Emîn el-Mazrûî tanınmış müslüman âlim ve ıslahatçıların başında gelmektedir. Bölgede verdiği derslerle İslâmî eğitimin yaygınlaşmasında ve birçok âlimin yetişmesinde önemli rol oynadığı gibi yalnız Kenya'da değil Doğu Afrika'nın en ucra köşelerinde İslâm'ın yayılmasında da öncülük etmiştir.

Doğu Afrika'da yaygın olan tarikatlardan Kâdiriyye, Rifâiyye, Aleviyye ve Şâze-liyye ile Hintli göçmenlerin getirdiği İsmâ-iliyye ve Ahmediyye fırkalarının ülkede birçok mensubu bulunmaktadır. Supreme Council of Kenya Muslims devlet katında müslümanların temsilcisi durumdadır ve bünyesinde elli taşra teşkilâtı ile 150 mahallî dernek barındırmaktadır. Ayrıca 1992 yılında The Islamic Party of Kenya ve 1994'te Islamic Salvation Front adlı partiler kuruldu. Ülkede müslümanlara mahsus *Mapenzi Ya Mungu (Muhabbetullah)*, *East African Times* ve *Nurul-Islam* adlı gazeteler çıkmaktadır.

Ülke genelinde müslüman çocukların dinî eğitimi için mahallî dilde "chuo" denilen ve 1930'dan beri her köyde açılan Kur'an okulları ile dinî eğitim dışında modern okullarla aynı dersleri veren medreseler bulunmaktadır. Arap ülkelerindeki üniversitelerde yüksek öğrenime devam edenler geri döndüklerinde genellikle üniversitelerde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Modern okulların ilki, Hadramut'tan gelen Habîb Sâlih Cemâlülleyl'in 1889 yılında açtığı The Riyadhha Mosque College'dir. Bunu daha sonra sırasıyla Arab School, Ghazali Muslim School, Medresetü'l-felâh, Institute of Muslim Education, Khamis (Arab) Secondary School, Ecole Secondaire Technique, Aga Khan Secondary School, Medrese el-Resûl, Shia Theological School, Institute of Islamic Teaching ve Medresetü'l-Münevvere takip etmiştir. Bunların 1990'da açılan sonucusu ülkenin en parlak okuludur.

Müslüman ülkelerin Kenya ile ilgilenmesi sömürgecilik dönemine kadar gitmektedir. 1953 yılında yapılan Doğu Afrika İslâm Konferansı Mısır'ın desteğiyle burada gerçekleştirildi. 1980'de bu ülkede bulunan on üç Arap ülkesinin büyükelçileri ve Filistin temsilcisi Ambassadors' Association of Muslim Countries'i kurdu.

BİBLİYOGRAFYA :

J. C. Froelich, *Les musulmans d'Afrique noire*, Paris 1962, s. 52, 227, 324-325; A. Bourde, *L'Afrique orientale*, Paris 1968, s. 35-38,

43, 45, 91-93; J. S. Trimmingham, *Islam in East Africa*, Oxford 1971, s. 29, 36, 56, 62, 166; M. A. Strobel, *Muslim Women in Mombasa, Kenya, 1890-1973* (doktora tezi, 1975), University of California; R. W. July, *Histoire des peuples d'Afrique* (trc. P. Adodo v.dğr.), Paris 1977, III, 118-135; J. Ki-Zerbo, *Histoire de l'Afrique noire*, Paris 1978, s. 447, 539-543; Ali A. Mazrui - M. Tidy, *Nationalism and New States in Africa*, London 1987, s. 104-109, 118-122, 287-289; *Lieux et peuples d'Afrique*, Paris 1987, s. 124; Ahmed I. Salim, "Sheikh al Amin al Mazrui: un réformiste moderne au Kenya", *Les voies de l'Islam en Afrique orientale* (ed. Fr. Constantin), Paris 1987, s. 59-71; J. Joly, *Histoire du continent africain*, Paris 1989, I, 89, 104, 126; *L'Afrique centrale et méridionale* (ed. J. Hughes), Paris 1991, II, 88-95; J. L. Balda, "Tendances de la littérature islamique swahili", *Les Swahili entre l'Afrique et Arabie* (ed. Fr. Le Guennec-Coppens - P. Caplan), Paris 1991, s. 19-38; Farouk Topan, "Réseaux religieux chez les Swahili", a.e., s. 39-57; J. Kagabo, "Réseaux d'ulama <swahili> et les liens de parenté", a.e., s. 59-72; E. M'Bokolo, *Afrique noire-histoire et civilisations*, Paris 1992, s. 221, 279, 291, 307-308, 355, 367, 369, 380, 483-486; D. C. Sperling, "Rural Madrasas of the Southern Kenya Coast, 1971-92", *Muslim Identity and Social Change in Sub-Saharan Africa* (ed. L. Brenner), London 1993, s. 198-209; *Islam in Kenya* (ed. Mohamed Bakari - Saad S. Yahya), Nairobi 1995, tür.yer.; Türkkaya Ataöv, *Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri*, Ankara 1977, s. 378-380, 382, 384-388, 390-392, 397-400; Zehra Mumcu - Umut Ceyhan, *Kenya Ülke Etüdü*, İstanbul 1997, s. 13, 17, 19, 23, 95; A. Oded, *Islam and Politics in Kenya*, London 2000, tür.yer.; A. Kubai, "The Early Muslim Communities of Nairobi", *Islam et sociétés au sud du Sahara*, sy. 6, Paris 1992, s. 33-44.

AHMET KAVAS

KENZ

(bk. DEFİNE).

KENZ-i MAHFÎ

(کنز مخفی)

Hakk'ın zâtının mutlak bilinmezliğini ifade eden bir tasavvuf terimi.

Sözlükte "gizli hazine, saklı define" anlamına gelen **kenz-i mahfî** terkibini Muhyiddin İbnü'l-Arabî "her tür izâfet ve nisbetlerden mücerred kadîm ve ezeli olan Hakk'ın zâtı", Abdürrezzâk el-Kâşânî ise, "Gaybde saklı bulunan ahadiyyet hüviyeti olup gizli olanların en gizlisidir" şeklinde tanımlamıştır. Burada mutlak anlamda gizli (gayb, sır) olan hüviyete ve zâta kenz-i mahfî denilmesi onun hiçbir zaman bilinmeyeceğini ifade etmek içindir.

Kenz-i mahfî tabiri hadis olarak da rivayet edilen, "Bilinmeyen gizli bir hazine

idim, bilinmek istedim, bilineyim diye halkı (kâinat) yarattım" (Aclûnî, II, 132) ifadesinden alınmıştır. Burada geçen "istedim" (ahbebtü) muhabbet, "bilinmek" (u'refü) mârifet kökünden geldiği için mutasavvıflar kâinatın yaratılışını muhabbet ve mârifetle açıklamışlardır (İbnü'l-Arabî, s. 203). Buna göre Hak'tan başka hiçbir şeyin bulunmadığı zamanda Hak bilinmeyi istemiş, böylece ilk olarak sevgiyle tecelli etmiştir (taayyün-i hubbî). Bu sevginin amacı ise bilinmektir (mârifet). Âlemi yaratınca artık O mâruf (bilinen ve tanınan) olmuştur. Fakat bu bilinme sıfat ve isimlerinin zuhur etmesi şeklindedir ve O sadece bu yönden bilinen hale gelmiş, mutlak gayb olan hüviyeti ve zâtı itibarıyla yine gizli bir hazine olarak kalmıştır. Allah, kâinat var olmadan evvel ne kadar gizli ise var olduktan sonra da o kadar gizlidir. Bu sebeple mutasavvıflar hadiste geçen, "Gizli bir hazine idim" ifadesini, "Gizli bir hazineyim" şeklinde anlamak gerektiğini, buradaki "idim" kelimesinin zamanı ifade etmediğini önemle belirtmişlerdir. Bu söz, Hakk'ın isim ve sıfatlarıyla ezelden beri zuhur ve tecelli ettiği, böylece zâtı itibarıyla bilinemezken zuhur ve tecellileriyle bilinmekte olduğu, yani bilinirliğinin zât mertebesinde değil isim ve sıfat mertebesinde olduğu anlamına gelir.

İlâhî zâtın sonsuz tecellilerin kaynağı olduğu halde kendisinde herhangi bir eksilmenin söz konusu olmaması O'nun bitmez tükenmez bir hazineye benzetilmesine sebep olmuştur. Mutasavvıfların âlemin yaratılışını ve varlığını muhabbet ve mârifetle açıklamaları da buna dayanır. Âlem muhabbetle var olmuş, ahadın zâtî sevgisinden vücuda gelmiştir. Muhyiddin İbnü'l-Arabî, "Benim dinim muhabbet dinidir" derken bu zâtî sevgiye işaret etmiştir (*el-Mu'cemü's-ş-şüfî*, s. 302, 480).

Hazine benzetmesini ilk defa kullanan sūfînin Amr b. Osman el-Mekkî (ö. 291/904) olduğu kaydedilmektedir. Attâr, Amr b. Osman el-Mekkî'nin elinde *Gençnâme (Kitâbü'l-Kenz)* adlı bir eser bulunduğunu, âlemin ve Âdem'in yaratılışıyla ilgili birtakım sırlar ihtiva eden bu eseri özenle koruduğunu belirtir ve Hallâc-ı Mansûr'un bu eseri kaldığı şeklindeki bir rivayeti nakleder (*Tezkiretû'l-evliyâ*, II, 37, 38). Daha sonra Hallâc da *Kitâbü't-Tavâsîn*'de gizli, hatta tılsımlı hazine (genc-i mutalsam, kenz-i mutalsam) benzetmesini kullanmıştır.